

ajos

rendel

**Obsažné
batožiny**

MARENČIN PT

*Slovenský knižný súbor troch batožín s 55 kratšími a dlhšími
prózami pod spoločným názvom Obsažné batožiny venujeme
vnímavému a pozornému redaktorovi Bystríkovi Šikulovi,
ktorý vypravil na dlhú literárnu cestu prvú slovenskú batožinu
poviedok s ilustráciami Martina Kellenbergera pod názvom
Obsažná batožina (Smena, 1989).*

L. G. a K. W.

Preklad knihy poviedok *Rossz idők járnak* (Chýli sa na zlé časy, 2016), ako aj do slovenčiny nepreložené prózy z prvého obdobia autorovej tvorby (1970 – 1988) podporila Nadácia maďarského domu prekladu (Magyar fordítótárs Alapítvány) Budapešť-Balatonfüred (2017).

Vydanie knihy podporil dávno odmlčaný kritik Karol Padák, alias pán Vrchovský (1941 – 2016).

© Lajos Grendel 1979, 1987, 1993, 2016, 2018

Translation © Karol Wlachovský 1989, 1991, 1998, 2018

© Marencin PT, spol. s r. o., Bratislava, 2018

Jelenia 6, 811 05 Bratislava

marencin@marencin.sk www.marencin.sk

Cover © Marencin Media, 2018

Cover photo © Tibor Somogyi

Design © Marta Blehová, 2018

694. publikácia, 1. vydanie

ISBN 978-80-569-0110-6 (viaz.)

ISBN 978-80-569-0111-3 (ePDF)

ISBN 978-80-569-0112-0 (ePub)

LAJOS GRENDEL

Obsažné batohy

55 kratších a dlhších próz

MARENČIN PT

1. PRVÁ BATOŽINA

Tenisová lopta

Vilová štvrť sa vypína nad mestom ako nejaký pamätník. Záhrady sa vinú po vrchol kopca, skadiaľ možno vidieť celý kraj, vpravo mesto s pestrými kostolnými vežami, pod kopcom budovanú novú štvrť s kasárenskými činžiakmi, vľavo malé ostrovy pripomínajúce dedinky.

– Budúci rok aj my si najmemé nádenníkov, – navrhla Ica.
– Nechcem, aby si sa zodrala kvôli záhrade. Pomaly nebudeš mať silu na nič.

Hlavne na ňu. Tak to treba napísať. Ica nechodí dole do mesta, uspokojí sa tým, že večer sa došuchce na okraj záhrady a vypočuje si hlahol zvonov. Vtedy sledí, akoby skúmala, v ktorej veži vyzvávajú, a diví sa nad tým, že vietor stamodtiaľ, z dediniek, neprívanie nijaký zvuk.

– Raz ma ta zavedieš. Medzi roľníkov. Stadiaľto nevidno nič. V dedine som ešte nikdy nebola.

– Potom zajtra zájdeme.

Na druhý deň som sa jej darmo dopysoval. Keď som sa neskoro popoludní vrátil z úradu, u nej už sedeli školáci, otvárali farebné aktovky ako chlebníky, vynovili sa zošity, perá, slovníky a začínala sa hodina francúzštiny.

– Passé simple sa používa už len v písanom prejave...

Hotovo. To všetci ešte vedia, ale ku skloňovaniu ich Ica musí priviesť a ani na nasledujúcej hodine nebudú vedieť viac ako dnes. Uchýliť sa do záhrady! To by najradšej urobili aj deti, ale nemajú odvahu ani protestovať, ani sa ospravedlniť. Obdivujú tenisový kurt a park bujný ako prales.

– Kto býval v tom kaštieli? – spýtal sa jeden zo školákov.

- Bohatý pán.
- A zabávali sa veľa, však?
- Pomerne dosť.
- A preto im ho vzali. Lebo sa zabávali na ich úkor.
- Nie preto. Kaštieľ zbombardovali a pán sa zase odsťahoval, ďaleko, do Ameriky.
- A kto tam teraz býva?
- Nikto.

Chlapčá si predstavilo prázdne izby, pavúk beží po stene, sviečky na chodbách dohoreli do tla, vetché šatstvo sluhov je v kútoch izieb pre služobníctvo, nik sa ho neodváži dotknúť. V jednej izbe nevypnutý svietiaci luster, v ďalšej izbe namiesto lustra svieti mesiac.

– Prestahujme sa tam dole. Kaštieľ zo strany parku je takmer neporušený.

Ica čaká s prosebným pohľadom. Azda v detstve raz túžila bývať v kaštieli.

- Čo by povedali susedia?
- Teba to zaujíma?
- Zaujíma. Mysleli by si, že odišiel kvôli nám.

Ica sa najviac smiala na veľmi hlúpych výhovorkách.

– Viem, že kvôli krajčírke by si nešla... Jednoducho neviem pochopiť, skadiaľ pozná toľko ľudových piesní. Žeby ich sama tvorila? Alebo si všetky priniesla z dediny? Dedinčania pri práci vždy spievajú.

– Skadiaľ to berieš?

– Ty si to povedala. Ale možnože niekto iný. Mne sa to veľmi páči. Vtedy by som bola najradšej s nimi.

Irma čarokrásne spieva. Celé dni sa hrbí nad šijacím strojom, jej otec okopáva hrozno, synáček sa utiahol do daktorej izby a klepot šijacieho stroja počuť na dvore, vnáša istý rytmus ešte aj do našej práce. Akoby takto vôkol seba tvorila nejaký pocit istoty, nejaký nenarušiteľný poriadok.

– Bojím sa o to chlapčá, – raz prezradila Irma. Nevychádza na dvor, jednoducho sa iba hrá so svojimi kockami. Chce niečo postaviť,

ale akoby sa mu to ešte nepodarilo. Zavše mám taký pocit, že on sa nehrá s kockami, ale ony s ním.

– Je to ešte dieťa.

– Práve to! Vôbec sa nespráva tak ako ostatné deti.

– Potrebovalo by spoločnosť.

Irma rezignovane hodila rukou.

– Kdeže! Myslíte, že som sa o to nepokúsila? Spoločnosť si ani nevšimol.

Istého dňa sa jej pokazil šijací stroj. Sedela na peľasti postele a vystrašene sledovala každý pohyb chlapčata.

– V zime sme pred kuchyňou postavili snehuliaka. Myslíte si, že sa mu potešil? Iba naň pozeral. Dlho sa pozeral, potom vošiel dnu. Náhle som si pomyslela, že azda v ňom vidí svojho otca. Nejakého náhradného otca. Nie je to teda čudné?

Začala sa smiať. Smiala sa dlho tak, ako iba jediný raz, ale aj to vo sne. Snívalo sa jej, že stojí nad matkiným hrobom, a jej meno je vyryté na susednom kríži susedného hrobu. Za ním stála vráskavá starena a vysvetľovala jej, že dobre poznala obe nebožky.

– Nemanželské dieťa. Ale nemyslíte si, že preto sme odišli z dediny! Navyše – možno ho tam mali ešte radšej než ja.

– U nás by to tak prirodzene neprijali.

Irma mykla plecom:

– To ma nezaujíma. Nech si myslia, čo chcú. Treba to vziať na vedomie.

– Také čosi sa prihodilo aj u nás.

Vyznelo to hlúpo, akoby som sa usilovala brániť, čo Irmu navi-domoči hnevalo.

– Ten kaštieľ by som vedela rozbiť holými rukami.

– Múry sú prihrubé.

Nato sa obe usmiali.

– Vám je dobre. Viete žiť. Chýba vám len to, že nemáte dieťa.

Potom zhúžvala pod seba posteľnú prikrývku a opäť sa začala smiať.

– To chlapča bude beztak vaše.

Ica sa zavše zaujíma o dieťa. Ku koncu leta bola nepokojnejšia,

ale tak to bývalo každý rok. Viac ráz vyšla aj do záhrady, aj na tenisový dvor a okolo ihriska sa prechádzala tak, akoby ho mala v opatere.

– Na budúci týždeň dám vyťať ten orech.

Ica namietala.

– Vlni na ňom bola dobrá úroda. Má veľa nových výhonkov.

Nepochopiteľne lipla na búrľavom strome. Oprela sa o jeho kmeň, akoby chcela vzdorovať píle alebo zachytiť zábery sekerou svojím telom.

– Uvidíš, že na budúci rok budeme mať orechy aj na predaj.

Po večeri požiadala, aby sme išli dole do mesta. Aspoň sa prejsť alebo do kina.

– Už sme sa oneskorili. Potom zajtra.

– Máš pravdu. Teda potom zajtra.

Neskôr začala s výčítkami:

– Ten strom by sa mal pohnojiť. Postarať sa oň treba. Ale ty sa staráš iba o vinicu.

V sobotu sa dostavil Pišta a v podvečer sme si išli zahrať tenis. Hra bola zaujímavá. Stav bol nerozhodný a na konci posledného setu sa mi podarilo získať vedenie o bod. Pištu to hnevalo a raz odvrátil loptu tak prudko, že zmizla v krovinách za ihriskom. Dlhو sme hľadali loptu, ale nijako sme ju nevedeli nájsť.

– Skryla si loptu, – podozrieval ma Pišta so zhovievavým úsmevom ako grécka božia socha. – Bojíš sa záveru. Bojíš sa, že prehráš.

– Ja viem, keby si nevedel.

– Ráta sa to?

Zlostne sme rozrážali krovinu, praskot konárov vyvolával vojnové spomienky. Pri táborovom ohni presne tak pukotali suché konáre.

– Už ju márne hľadáme.

Pozrela som naňho.

– Rozídem sa s Icou.

Pišta si myslel, že žartujem.

- Hovoríš to tak, akoby ti to teraz zišlo na um.
 - Hovorím to vážne. Vieš dobre, že naše manželstvo je náhodné. Hlúpa súhra okolností.
 - Oneskorila si sa.
- Naozaj som sa oneskoril?

– Tento strom sa mal hnojiť. Starat' sa oň treba. Ale ty sa staráš len o vinicu.

Na druhý deň si nás zavolala Imra bez osobitného dôvodu a usadili sme sa v záhrade. Moja manželka bola u nich po prvý raz: zvedavosť premočila jej averziu. Po celý čas si lámala hlavu nad tým, čo podnietilo šičku, aby nás nečakane pozvala. Potom sa teda sklámala. Musela pochopiť, že nič. Iba chcela vidieť ľudí okolo seba. Zhovárať sa o taľafatkách. Ica spôsobila, že všetko sa skončilo ináč. Ale možnože ani nie.

- To teda môže byť ťažké. Odniesie si to chlapča.

Možno, že Ica začala s dobrým úmyslom. Šička ani plecom nemykla. Bola samý povýšený úsmev.

- Otcovi nechýba.

– V takýchto prípadoch sa to stáva. Muž zmizne, zo dva mesiace ho sužujú výčitky svedomia... a potom koniec. Preňho žena a dieťa umreli. Pomyslí na dieťa iba vtedy, keď raz do mesiaca musí platiť. Potom sa dve minúty zlostí.

Irma trasie hlavou.

- Neopustil ma. Ba čo viac! Chcel si ma vziať za manželku.

Ica na ňu nechápavo civela ako školáci na rovnícu druhého stupňa. Ani ja som nechápal, v prvej chvíli som myslel na nejakú otrasnú nebeskú tragédiu. Možno umrel. Ešte pred svadbou. Pri tom to bolo oveľa jednoduchšie. Vlastne to nebolo vôbec jednoduché, ako sa to neskôr zdalo jednoduché mojej manželke.

- Nemala som ho rada.

Načo si potom ľahla s ním? – Túto otázku Ica mohla obracať na jazyku, ale napriek všetkej averzii sa usilovala zachovať zdanie, že je taktná.

- A ani on ma nemal rád.

– Priznajte sa, sestra moja, že ešte teraz bránite tú nečestnú osobu.

– Skrátka, klamem.

– Nie, ibaže si vymýšľate všelijaké rozprávky.

Irma sa rozosmiala. Jej ostrý smiech bezmála prebodával.

– Čo by ste urobili na mojom mieste? Na celý život by ste sa zaviazali jednému človeku, ktorý sa vám páčil niekoľko dní, ale nikdy ste ho nemali rada? Komu by ste tým urobili dobre? Sama sebe? Alebo manželovi? Alebo dieťaťu tým, že by nebolo videlo nič iné ako hádky, nepochopenie a ľahostajnosť...

– Moja milá! – Ica si nasadila masku skúsenej ženy, zrazu sa zatvárala ako grófká medzi dvoma dúškami čaju. – Vy neviete, čo znamená pre ženu vedomie, že nikdy nemôže mať deti. Ja už nežívam, keby som sa nebola vedela prispôbiť a zmieriť sa. Vidíte, a predsa som šťastná. Aspoň teda spokojná. Pre mňa nejestvuje väčšie šťastie ako spokojnosť. Našiel sa muž, ktorý ma napriek tomu vedel mať rád.

Azda teraz. Tu som mal skočiť do reči. Apropos, len tak mimochodom poznamenávam, že to nie je pravda. Vzal som si dvadsaťpäťročné dievča len preto, lebo bolo väčšmi úbohé než ja. Vzal som si ju s vedomím, že nikdy nebudeme mať deti. Vzal som si ju z pomsty. Prišla ku mne dvadsaťročná dievčina, lebo sa bála, že zostane na ocot. Vydala sa za mňa, hoci som iba triedny nepriateľ spoločnosti. Jeden z mnohých, ktorého vyľiali z vysokej školy. Vydala sa za vyhodeného študenta, ktorý nevedel, čo si má počať sám so sebou, dlhé roky visel manželke na krku. Stal sa manželkiným podnájomníkom a zahrál hrdinského zaľúbenca, medzitým bol šťastný, ak v meste raz za uhorský rok lapil kurvu. Hľa, tu je žena, ktorá je spokojná s manželom. Iba preto, že jestvuje. Neželá si nič iné, iba toľko, aby bol. Žena, pre ktorú spokojnosť je šťastím. A neodváža sa ani predpokladať, že sa to máli manželovi. Nikdy neuverí, že desať rokov môžu vyčiar knuť z môjho života, a nikdy som jej to nemal odvahu povedať do očí. Možno ani nemám právo. Zdá sa, že mne sa šťastie stotožňuje s nečestnosťou.

Zaliezli sme medzi kriačiny, rozhrňali konáre, suché lístie nám praskotalo pod nohami, akoby sme boli stúpali na sklo. Tu aj tam sme natrafili na skryté kamenné lavice, na chodníky zarastené rastlinami, dlhé roky nimi nik neprešiel. Na jednej z kamenných lavíc sme objavili menšiu dutinu. Podľa Pištu v nej môžu bývať nejaké neznáme zvieratká.

- Možno, že lopta padla do takejto dutiny.
- To je možné, – nadšene som vykrikoval, hoci sám som si nevedel vysvetliť, čo ma nadchlo.
- Myslíš, že samému ti bude lepšie?
- Vezmem si šičku.
- Z čírej sympatie? A potom o desať rokov tretiu. Aj tú zo sympatie?

Pišta šťúral do chumáča trávy. Obaja sme sa zriekli, že by sme našli tenisovú loptu, ale boli sme zvedaví, či ide o celú sústavu dutín. So záujmom som si obzeral popínavé rastliny obrútené okolo kmeňa stromov. Z jedného stromu som sa usiloval strhnúť úponky, no boli veľmi silné ako trebárs napnuté struny. Akoby sa boli sotva viditeľnými cuciakmi prisali na kmene stromov. Nieže sa nedali odtrhnúť, ale ani odlúpiť.

- Ako možno takto zanedbať takéto miesto? – pohoršoval sa Pišta. Pot mu zalial tvár, aj moju, mohli sme vyzeráť, akoby sme práve vyliezli z nejakého hlbokého jazera.

- Tu by mali rozsypať jed na potkany.

Keď sme vyšli na cestu, všimol som si s počudovaním, že park oddeľuje od domov len úzky asfaltový pásik. Keby sa naň človek pozeral zhora, myslel by si, že háj je priamym pokračovaním ovocnej záhrady. Stadiaľ sa aj domy zdajú ako neznáme dutiny.

- Presťahujeme sa do mesta.

- Potom do hlavného mesta, – vzrušoval sa Pišta. – Potom do zahraničia, naorské pobrežie, do Ameriky, na Mesiac. A môžeme ísť kdekoľvek, medzičasom zabudneš, že idete dvaja. A to je hlavné.

- Nechápeš, že tu každý žije tak, akoby okrem neho nejstvo-

val nik. Aj Ica je taká. O desať rokov by umrela skôr, keby musela stadiaľto odísť.

Pišta zlomyseľne krákoril. Chvíľu sme postávali na okraji cesty v rukách s tenisovými raketami, akoby sme chceli dokončiť set v myšlienkach. Potom sme sa bez slova rozišli. Možno začať tento set?

Zdvihol sa chladný vietor, začalo ma bolieť hrdlo. Dlhو som sa štváral nahor, park ma sprevádzal na dlhom úseku cesty. Zrazu sa aj vily zdali ako drobné dutiny, nepriblížiteľné, vymreté. Set treba začať.

Keď som dorazil domov, našiel som otvorenú bránu, v kuchyni svietila lampa. Na moje prekvapenie pri stole sedel Irmin chlapček. Zaujímavé, ešte ani teraz neviem, ako sa volá. Ica čítala knihu. Keď som vstúpil, naznačila, aby som išiel ďalej do izby.

– Niečo treba urobiť s chlapčatom.

Klesol som do kresla so zlou predtuchou.

– Stalo sa niečo?

– Šička sa obesila.

Ica povedala aj niečo iné, ale nebol som schopný pochopiť zmysel jej slov. Zostalo iba svetlo pouličnej lampy, prísny geometrický tvar tieňov a v pološere schúlený meravý nábytok.

– A Irmin otec?

– Zúri. Hovorí o nejakom liste a že my máme vychovať dieťa.

– Nedbám.

– Tušila som. Mne je to naozaj jedno. Dáme ho do ústavu. Napokon, teraz o ňom rozhodujeme už my.

My rozhodujeme o ňom. A kto rozhoduje o nás?

(1969)

Most

Dvaja strážili most, Jánoš a Bradáč. Červení už odtiahli, legionári obsadili mesto, na svojich miestach zostali iba oni ako dve sochy, ktoré tam zabudli. Zriedka vystrelili z náprotivného brehu, akoby po obede a po večeri strelba im uľahčovala trávenie. Obaja vedeli, že ich smrť nijako neminie.

– Bradáč, – prihovoriť sa Jánoš svojmu spolubojovníkovi, – ten most patrí nám. Výlučne iba nám.

Bradáč ležal doluznak v tráve, počúval monotónny šplachot vody a mal pocit, že naozaj im patrí most. No nielen most, ale všetko, čo je na dostrel: rieka, vrby, drobný štrk, roztrúsené šklabky.

Jánoš si prisadol k nemu, rozhliadol sa po brehu rieky. V štrkovom nánose sa osamelo vypínal žltý kvet, akoby ho bol odtrhol na lúke dakto z tých, čo sa tu kúpali, a tam zastokol medzi dva kamene.

– Ako sa tu ocitol? – obaja sa čudovali. Nato sa zosunuli pod most a na vlastné oči sa presvedčili, akokoľvek je to neuveriteľné, že kvet zapustil korene uprostred štrkoviska ďaleko od lúky.

– Aký je to kvet? – spýtal sa Bradáč.

– Neviem.

Nepoznali poľné kvety, bývali v meste, tam prežili svoje detstvo a oženili sa tam, stadiaľ ich vzali na front a aj dosiaľ v ich spomienkach most žil len tak, ako ho videli spoza záhrad na protiľahlej strane. Vtedy na nábřeží rieky ešte nebol chodník, iba prašná cesta, po ktorej sa ráno sedliaci náhlili nádenničiť.

– Budem bojovať za ten kvet, – rozhodol sa Jánoš.

– Aj ja, – oduševnil sa Bradáč.

– Dobre, – pristal Jánoš, – ja teda potom budem bojovať za stromy na pobreží.

– Aj ja.

Jánoš stratil náladu. Vedel, že môže bojovať za hocičo, a za to bude chcieť bojovať aj Bradáč. Tu im dvom predsa patrí všetko. Aj most.

– Odkedy sme priatelia? – spýtal sa Jánoš.

– Už oddávna.

– Jednako, odkedy?

Bradáč sa zamyslel. Spoznali sa vzájomne už skutočne dávno, azda ešte predtým, než začali chodiť do školy. Spomenul si na večer, keď sa medzi roztrúsenými domami predmestia po nezastavaných gruntoch brodili v snehu vysokom po kolená a zavše hlbšie prepadli vo výmoľoch vymytými mlákami, v ktorých cez leto stála voda ako v jazierkach.

– Aj vtedy sme chceli, aby nám patrilo mesto. Iba nám.

– Zdalo sa, akoby už bolo snežilo celé dni. Neprestajne. Vtedy si povedal, že by si bol rád, keby sneh zahalil všetko. Keby ľudia nemali odvahu vyjsť zo svojich domovov a z oblokov by neboli videli nič iné, iba sneh navrššený po konáre stromov. Boli by sa báli a boli by osamote. Osamotení ešte viac ako inokedy. Tak ako teraz my.

– My nie sme sami, – ohradil sa Bradáč.

– Čoby nie, len ty to ešte necítiš.

Všetci boli osamotení, každý, koho poznal viac či menej. Aj jednooký kočiš Dano, ktorý od svitu do mrku denne rozvážal uhlie svojím rozheganým povozom a vo voľných chvíľach vysadil na kozlík pobeľlice a s nimi sa vozil po meste. Viac ráz posadil vedľa seba aj Jánoša a on sa vtedy vždy cítil výnimočnejší, než boli módne oblečení chodci. Spievali oplzlé pesničky, občas znenazdania pozdravili známeho chodca, ktorý sa v rozpakoch usiloval zájsť do bočnej uličky alebo rýchlo zmiznúť pod bránou.

– Zavše by som sa bol rád vzniesol ponad strechy a pozeral dolu na ľudí, na tie nepatrné netrpezlivé mravce.

– Každý má svoje slabé chvíle.

– Slabá chvíľa? – začudoval sa Jánoš. – Tá sa prihodí. Zavše sa aj prihodila. Viem to, lebo vtedy mi zakaždým bolo ľúto ľudí. Aj Dana, aj teba.

– To si nepovedal ešte nikdy, – pozastavil sa bradáč.

– Nie, lebo celé to trvalo len chvíľu. Iba chvíľu tak ako to, že most je teraz náš. Nás dvoch.

– Čí je teda?

– Ničí. Ani tvoj, ani môj, „iba“ nás dvoch.

Jánoš skutočne mal pocit, že ani ten most mu naozaj nepatrí. Tak ako ani manželka nebola jeho, iba jedno numero z Konrádovej ponuky. Keď prvý raz zašiel k starej kupliarke, rozochvel sa nadmieru a vôbec netušil, že stade nadobudne manželku. Musel prejsť dlhým dvorom medzi civejúcimi stareňami, práčkami s ochabnutými prsníkmi, flegmatickými tulákmi, napospol neprívetivými, cudzími tvármi, samými pohŕdavými pohľadmi. Akoby tá cesta nikdy nechcela mať koniec. Konrádová ho zaviedla do svojej izby. V miestnosti prepchatej nábytkom sa nedalo ani pohnúť. Uprostred symbolická pohovka, nikde nijaký stôl alebo stolička, iba dve kožené kreslá pri obloku a samé skrine. Na stene fotografie, usmievavé tváre dievčat.

– Tie sa už vydali všetky, – chválila sa Konrádová a hrdo sypala ich mená. – Všetky som vydala ja.

Jánoš ta často chodieval a nebola náhoda, že spomedzi nich si vybral aj manželku. Bola to počestná žena, nikdy ho nepodviedla. A jednako nebol schopný vysvetliť, že ju nepokladala skutočne za svoju. Akoby ju bol niekde ukradol. Keď mu manželka umrela a opäť zašiel za kupliarkou, tá ho síce zdvorilo, ale vypískala.

– Ak ste na ňu nevedeli dať pozor, je to vaša chyba. Hľadajte si ženu inde.

– Bola to nafúkaná, odporná ženská, – skočil mu do reči Bradáč.

– To nie je pravda. Bola to najstatočnejšia žena v meste.

Bradáč sa nechcel škriepiť, radšej reč obrátil inam.

– Zvedavý som len na jedno – a teraz mi to ozaj musíš vysvetliť. Prečo nenávidíš Evu?